Δυο καίρια ζητήματα απασχολούσαν τα μέλη της συντακτικής συνέλευσης στην επαναστατημένη Γαλλία του 1789. Το πρώτο αφορούσε το πώς θα εξασφαλιζόταν η ομαλή λειτουργία του πολιτεύματος σε μια συνταγματική μοναρχία. Και το δεύτερο, ως πού θα έφτανε η εξουσία του βασιλιά.

Το πρώτο συζητήθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου του 1789. Μερικοί φοβούνταν ότι το εκλεγμένο από το λαό κοινοβούλιο θα βρισκόταν πάντα σε αντιπαράθεση με τον βασιλιά. Ζητούσαν να υπάρχει και μια γερουσία από ισόβια μέλη. Έλεγαν:

«Αν υπάρχει μόνο μια εξουσία, θα καταβροχθίσει τα πάντα όπως έγινε με την απολυταρχική μοναρχία επί τόσους αιώνες. Αν υπάρχουν δυο (βουλή και βασιλιάς), θα ανταγωνίζονται ώσπου η μια να συντρίψει την άλλη. Αν υπάρχουν τρεις, θα δημιουργείται ισορροπία».

Οι αντίθετοί τους απάντησαν ότι η γερουσία μοιραία θα μεταβαλλόταν σε όργανο της αριστοκρατίας, αν τα μέλη της ήταν ισόβια, ή σε όργανο του βασιλιά, αν αυτός τα διόριζε. Αν πάλι τα μέλη της εκλέγονταν με καθολική ψηφοφορία, η γερουσία θα ήταν ισοδύναμη με τη βουλή και άρα περιττή.

Οι συζητήσεις και οι αντιπαραθέσεις κράτησαν όλη μέρα. Τη νύχτα έγινε η ψηφοφορία. Η ιδέα να υπάρξει γερουσία απορρίφτηκε με το 80% των ψήφων. Το αποτέλεσμα πανηγυρίστηκε με ενθουσιασμό ως λαϊκή νίκη. Το επόμενο θέμα ήταν εξίσου σοβαρό. Οι δυο παρατάξεις, στις 11 Σεπτεμβρίου του 1789, κατέλαβαν τα έδρανα, στα οποία κάθονταν και την προηγουμένη: Στα δεξιά της αίθουσας οι οπαδοί της γερουσίας και στ' αριστερά οι αντίθετοι. Θα κουβέντιαζαν ως πού μπορούσε να φτάσει το δικαίωμα αρνησικυρίας (βέτο) του βασιλιά.

Και πάλι υπήρχαν δυο απόψεις. Αυτοί που την προηγουμένη υποστήριζαν πως έπρεπε να υπάρχει γερουσία, τώρα πρότειναν ο βασιλιάς να έχει απόλυτο βέτο: Όταν θα το ασκούσε εναντίον μιας απόφασης της βουλής, η απόφαση αυτή δεν θα μπορούσε να ισχύσει. Οι αντίπαλοί τους αντιτάσσανε πως έτσι η βουλή δεν θα νομοθετούσε αλλά απλά θα υπέβαλλε αιτήσεις, που ο βασιλιάς θα δεχόταν ή όχι, κατά τα συμφέροντά του. Αντιπρότειναν το βέτο να είναι αναστολικό: Να αναστέλλει την εφαρμογή μιας απόφασης για ένα ορισμένο διάστημα. Αν, μετά το διάστημα αυτό, η βουλή ξανάπαιρνε την ίδια απόφαση, η θέλησή της θα επιβαλλόταν.

Και πάλι οι συζητήσεις και οι διαξιφισμοί κράτησαν όλη μέρα. Υπήρχε όμως ένα φραστικό πρόβλημα. Το πώς αποκαλούσαν οι μεν τους δε. Ριζοσπάστες και συντηρητικοί; Προοδευτικοί και οπισθοδρομικοί; Δημοκράτες και βασιλικοί; Κανένας χαρακτηρισμός δεν ταίριαζε, αφού όλοι τάσσονταν υπέρ μιας βασιλευόμενης δημοκρατίας κι όλοι ήταν επαναστάτες. Κάποια στιγμή, η λύση βρέθηκε από τις θέσεις που κατείχαν οι υποστηριχτές των δυο απόψεων: Δεξιοί οι οπαδοί του απόλυτου βέτο, αριστεροί οι οπαδοί του ανασταλτικού.

Η ιδέα του απόλυτου βέτο απορρίφτηκε με τα δύο τρίτα των ψήφων. Όμως, από τις 11 Σεπτεμβρίου του 1789, δυο νέοι όροι προστέθηκαν στην πολιτική ορολογία: Η Αριστερά, που εκφράζει κάθε προχωρημένη άποψη, και η Δεξιά, που εκφράζει κάθε διατήρηση και συνέχεια με την πραγματοποίηση μικρών βημάτων. Στις μέρες μας όμως, όταν κάποιος αποκαλεί δεξιό έναν αντίθετό του, εννοεί πως είναι συντηρητικός, οπισθοδρομικός κι ενάντιος στη διεύρυνση των λαϊκών δικαιωμάτων. Κι όταν, αντίθετα, τον αποκαλεί αριστερό, εννοεί πως είναι εξτρεμιστής, επαναστάτης και ανατρεπτικός.

Τίποτα δεν ήταν τυχαίο. Στις 23 Ιουνίου του 1789, όταν ο Λουδοβίκος ΙΣΤ' ξανάνοιξε την αίθουσα όπου συνεδρίαζαν οι τρεις τάξεις, κάθισε ο ίδιος στο κέντρο. Δεξιά του, έσπευσαν να καθίσουν οι εκπρόσωποι των αριστοκρατών, θεωρώντας τιμητικό το να στέκονται «δεξιά του βασιλιά» κι αφήνοντας αναγκαστικά την αριστερή πλευρά στην τρίτη τάξη του λαού. Η δεύτερη τάξη (των κληρικών) εκπροσωπευόταν από τον κατώτερο κλήρο, που είχε επαναστατήσει εναντίον των επισκόπων και είχε ενωθεί με την τρίτη τάξη, στην οποία ουσιαστικά ανήκε. Μετά την αποχώρηση του βασιλιά και των βασιλοφρόνων, οι εκπρόσωποι συνέχιζαν να κάθονται στις αρχικές τους θέσεις. Φυσικό ήταν οι στερημένοι από κάθε δικαίωμα στην εξουσία εκπρόσωποι του λαού και του απλού κλήρου (συνολικά 900 άτομα) να δυσπιστούν σε κάθε δυνατότητα του βασιλιά να κάνει ό,τι θέλει. Κι επίσης φυσικό ήταν οι εκπρόσωποι των αριστοκρατών (αρχικά, 300 άτομα) να μην μπορούν εύκολα να αποδεχτούν το ξεγύμνωμα εκείνου που ως πριν από λίγους μήνες ήταν ο απόλυτος μονάρχης.

Έτσι κι αλλιώς, και τα δυο ζητήματα που απασχόλησαν τη συντακτική συνέλευση τις κρίσιμες εκείνες μέρες, αποδείχτηκαν εφήμερα: Στις 22 Σεπτεμβρίου του 1792, η γαλλική επανάσταση κατάργησε τη βασιλεία και διακήρυξε τη δημοκρατία. Ήδη, από το 1791, αριστερός σήμαινε οπαδός της επανάστασης, οπαδός της αλλαγής. Και δεξιός ο αντίθετος στην αλλαγή κι ακόμα ο οπαδός της επαναφοράς κάποιων καταργημένων θεσμών ή και της πλήρους επιστροφής στο παρελθόν.

Στα 1815, μετά την εξορία του Μεγάλου Ναπολέοντα και την παλινόρθωση των Βουρβόνων, αριστερός σήμαινε «θετικός απέναντι στους σκοπούς, στους στόχους και στην πρακτική της επανάστασης του 1789». Και δεξιός, αντίθετος σε όλα αυτά. Από το 1852 (χρονιά που ο Λουδοβίκος Βοναπάρτης έγινε «αυτοκράτορας με την ψήφο του λαού» ως Ναπολέων Γ'), αριστερός σήμαινε και ενάντιος στον κλήρο, ενώ δεξιός ότι αποδεχόταν την ύπαρξή του.

Με την άνοδο του σοσιαλισμού, η Αριστερά και η Δεξιά απέκτησαν νέες αποχρώσεις που είχαν να κάνουν με τον παρεμβατικό ή όχι ρόλο του κράτους στην οικονομία. Στην Αριστερά, η διαβάθμιση ξεκινούσε από την κρατική προστασία ως τον πλήρη έλεγχο της βιομηχανίας και, όχι πάντα, της γεωργίας. Άποψη της Δεξιάς ήταν η πλήρης οικονομική ελευθερία με τη διαβάθμιση να έχει να κάνει με την ύπαρξη ή όχι προστατευτικών δασμών.

Ο όρος πέρασε τα σύνορα της Γαλλίας κι απλώθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο, όχι πάντα με την ίδια σημασία. Κατά το Κοινωνιολογικό και Πολιτικό Λεξικό της εφημερίδας «Ανεξάρτητος» (1935), στην Ελλάδα «αριστερός λέγεται ο έχων επαναστατικάς, σοσιαλιστικάς ή κομμουνιστικάς αντιλήψεις» και «Αριστερά (πτέρυξ) η αντιπολίτευσις η αντιτιθεμένη προς το κυβερνητικόν κόμμα». Στην ίδια τη Γαλλία, μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, το όλο ζήτημα πήγε να μπερδευτεί, επειδή το κομμουνιστικό κόμμα τάχθηκε υπέρ της δικτατορίας του προλεταριάτου. Στη γαλλική βουλή έγιναν ομηρικές συζητήσεις για το πού θα έπρεπε να κάθονται οι κομμουνιστές. Καθώς η δικτατορία είναι συνυφασμένη με την άκρα δεξιά και οι κομμουνιστές ήταν «υπέρ της δικτατορίας», τους ζητούσαν να καθίσουν στη δεξιά πτέρυγα του κοινοβουλίου. Ύστερα από μια δραματική ψηφοφορία, το 1951, το θέμα έληξε με τους κομμουνιστές να εγκαθίστανται οριστικά στην αριστερή πτέρυγα. Μετά, το πράγμα μπερδεύτηκε, καθώς δεξιά κόμματα τάχθηκαν υπέρ της ενιαίας Ευρώπης και άρα ξεπέρασαν τα όρια του εθνικισμού και δέχτηκαν διεθνιστικές θέσεις που ως τότε αποτελούσαν μονοπώλιο της Αριστεράς. Και αριστερά κόμματα εκδήλωσαν αντίθεση στην παραπέρα εξάπλωση της κρατικής δραστηριότητας και άρα δέχθηκαν «δεξιές θέσεις».

Στην Αγγλία, η Αριστερά είναι έννοια με σημασία που ποικίλλει, ανάλογα με τη θέση εκείνου που χρησιμοποιεί τη λέξη. Κάποτε καλύπτει τους κομμουνιστές, κάποτε περιλαμβάνει και τους σοσιαλιστές κι όχι σπάνια εκτείνεται κι ως τους φιλελεύθερους. Στους κόλπους των συντηρητικών («τόρις»), ο αριστερός κι ο δεξιός σημαίνουν εκείνους από τους οπαδούς που δέχονται ή δε δέχονται κάποιες θέσεις του κόμματος των εργατικών ως σωστές.

Στις ΗΠΑ, αριστερός και δεξιός έχουν περίπου την ίδια περιφρονητική έννοια του δογματικού, ανάλογα με την πλευρά στην οποία αυτός ανήκει. Αντίθετα, η Αριστερά ως ουσιαστικό χαρακτηρίζει «μια ανοργάνωτη αλλά συνειδητή μειοψηφία, συγκροτημένη

κυρίως από διανοούμενους».

Έτσι κι αλλιώς, στις μέρες μας, οι έννοιες των δύο αυτών λέξεων έχουν να κάνουν με την ιδεολογικοπολιτική θέση εκείνου που τις χρησιμοποιεί. Ο σοσιαλδημοκράτης για παράδειγμα, για τον κομμουνιστή είναι δεξιός και για τον χριστιανοδημοκράτη αριστερός. Κάτι ανάλογο με την ιθαγενή μας κεντροαριστερά και τις περιπέτειές της.

(protagon.gr, 18.7.2015)